

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolbibliotek som
pedagogisk resurs vid Sjuntorpskolan i Trollhättans
kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av Skolbibliotek som pedagogisk resurs. Syftet är att granska om och hur skolan använder skolbiblioteket som pedagogisk resurs för att främja elevers lärande.

De övergripande frågeställningarna är:

- I vilken utsträckning använder skolan skolbiblioteket som en integrerad del i den pedagogiska verksamheten?
- I vilken utsträckning tar rektor ansvar för en väl fungerande samverkan mellan skolbibliotek och lärare.

Granskningen genomförs i årskurserna 4-6 i 20 grundskolor, i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida¹. *Skolbibliotekarie är inte en officiell titel på en yrkeskategori. I granskningen använder Skolinspektionen titeln "skolbibliotekarie" i de fall rektor använder begreppet om personal som arbetar med skolbiblioteket.*

Sjuntorpskolan i Trollhättans kommun, ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte Sjuntorpskolan den 21-22 november 2017. Besöket genomfördes av Anna Wide, Ulla-Britt Norin och Matilda Yvede. Intervjuer med elever, lärare, lärare med ansvar för skolbiblioteket, rektor samt besök i skolbiblioteket genomfördes. Sjuntorpskolan är en kommunal grundskola. Sjuntorpskolan har 121 elever i årskurserna 4-6.

Skolans skolbibliotek är beläget i samma byggnad som skolans expedition och musiksal. För att komma till den byggnaden får eleverna gå över skolgården. Det är bemannat med en person som sköter in- och utlåning samt håller ordning på böcker. Denna person har inte något uppdrag som skolbibliotekarie utan det är en administrativ tjänst. På skolan finns tre lärare som har skolbiblioteksansvar – de har inte nedsättning i tjänst eller betalt för detta uppdrag.

Skolbiblioteket är öppet större delen av elevernas skoldag. Skolbiblioteket innehåller skönlitteratur, faktaböcker, uppslagsverk, tidningar och bilderböcker. Det finns även ljudböcker. Vidare finns två surfplattor och bärbara datorer i biblioteket.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

¹ <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/skolbibliotek/>

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolbiblioteket vid Sjuntorpskolan till delar är en integrerad del av den pedagogiska verksamheten. Skolan har deltagit i Skolverkets utbildningssatsning "Läslýftet" och som en följd av det börjat förbättra skolbiblioteket. Skolinspektionen bedömer att det finns en medvetenhet om vikten av en väl fungerande skolbiblioteksverksamhet såväl hos rektor som lärare. Skolbiblioteket har flyttats till nya större lokaler, böcker är kategoriserade och exponeras för eleverna. På skolan diskuteras hur skolbibliotekets verksamhet ska bedrivas. För några klasser är skolbiblioteket en integrerad del av undervisningen, de har till exempel regelbundet undervisning avseende läsförståelse förlagd till skolbiblioteket.

Skolinspektionen bedömer dock att skolbiblioteket behöver utvecklas för att vara en integrerad del av skolans undervisning för alla elever och därmed främja elevers lärande och utveckling. Till exempel behöver skolan säkerställa att skolbibliotekets utrustning, bemanning och verksamhet svarar mot de behov och intressen eleverna har.

Skolan saknar dessutom tillgång till skolbibliotekarie och de skolbiblioteksansvariga lärarna har inte tid avsatt för att arbeta med skolbiblioteket. Därmed saknas möjligheter att i klassrumsarbetet eller vid besök på skolbiblioteket tillföra den kompetens och tid som en skolbibliotekarie skulle kunna bistå med. Skolbiblioteket integreras mer i undervisningen i de klasser de skolbiblioteksansvariga lärarna ansvarar för än i andra klasser. Därmed bedömer Skolinspektionen att skolbiblioteket inte används likvärdigt för eleverna utifrån deras behov.

Skolinspektionen bedömer att rektorn till delar tar ansvar så att förutsättningar för en väl fungerande biblioteksverksamhet finns. Detta genom att till exempel se till att skolbiblioteket flyttats till nya lokaler, fått möjlighet att köpa in mer böcker samt genom att synliggöra biblioteket och presentera det på föräldramöte. Däremot saknas viktiga förutsättningar för samverkan eftersom de skolbiblioteksansvariga lärarna inte har ett uttalat uppdrag eller tid för att genomföra arbete för att stärka skolbibliotekets roll och utifrån det samverka med lärarna. Vidare ingår skolbiblioteket endast i liten utsträckning i skolans kvalitetsarbete (det omnämns i skolans årshjul) vilket försvårar arbetet med att utveckla verksamheten. Lärarna känner inte alls till att skolbibliotekets verksamhet ingår i kvalitetsarbetet.

Skolinspektionen bedömer att lärarna vid Sjuntorpskolan har kompetens om hur skolbiblioteket ytterligare skulle kunna stödja elevernas lärande. När det gäller undervisningen i MIK (medie och informationskunnighet) är skolbiblioteket varken som fysisk plats eller på andra sätt involverat i denna undervisning. Eleverna får undervisning i källkritik i sina klasser men det finns ingen gemensam strategi för detta arbete. Skolinspektionen bedömer att skolan behöver utveckla en systematik för att garantera att eleverna får relevanta kunskaper och färdigheter för att hantera digitalisering och källkritik. I detta arbete har skolbiblioteket en utpekad roll utifrån den för grundskolan reviderade läroplanen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Sjuntorpskolan inom flera områden behöver utveckla sitt arbete med att använda skolbiblioteket som en pedagogisk resurs för att främja elevernas lärande samt stärka deras digitala kompetens och källkritiska förmåga.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

Utvecklingsområde 1

- Rektorn behöver se till att skolbiblioteket har förutsättningar att vara en pedagogisk resurs med utgångspunkt från elevernas behov. Detta genom att till exempel se över om bok- och mediebeståndet motsvarar elevernas behov, ge eleverna inflytande över verksamheten samt ge skolbiblioteksansvariga lärare förutsättningar för att kunna bedriva verksamheten.

Granskningen visar att de skolbiblioteksansvariga lärarna inte ges förutsättningar för att driva det arbete som krävs för att skolbiblioteket ska kunna vara en integrerad del av skolans pedagogiska verksamhet. De har inte tid eller andra resurser avsatta för att arbeta med skolbiblioteket. De har inte heller fått kompetensutveckling utöver Läslyftet för att kunna utföra sitt uppdrag.

Det är svårt för eleverna att hitta lämpliga böcker eller tidningar i skolbiblioteket. De upplever inte att bokbeståndet är anpassat till deras åldrar och intressen. De har inte inflytande över skolbibliotekets utformning eller verksamhet. Den bokbuss, med utbildade bibliotekarier, som kommer till skolan kan bara användas av eleverna en gång i månaden. Detta innebär att den inte är ett alternativ för att ge eleverna större tillgång till litteratur. Många elever tycker inte att det är meningsfullt att besöka bokbussen och använder sig därför inte av den möjligheten.

Utvecklingsområde 2

- Rektorn behöver utveckla arbetet med att se till att lärarna använder skolbiblioteket likvärdigt utifrån elevers behov. I detta ingår att skapa strukturer för att användningen av skolbibliotek i högre utsträckning ska utgå från elevernas olika behov. Som ett led i detta behöver rektor efterfråga hur och om lärarna använder skolbiblioteket.

Granskningen visar att det varierar mellan lärare om, och hur mycket, de använder skolbiblioteket som ett naturligt inslag i arbetet med att stötta elevernas kunskapsutveckling. Några klasser har tid inplanerad som bibliotekstid varje vecka. Andra klasser använder skolbiblioteket i betydligt mindre utsträckning. Några klasser har bara varit på skolbiblioteket en gång under innevarande termin. Hur mycket klasserna använder skolbiblioteket utgår från varje lärarnas engagemang, intresse samt insikt om biblioteksverksamheten. Lärare i en del ämnen använder inte skolbiblioteket. Rektorn frågar inte lärarna på individnivå om, och hur, lärarna använder skolbiblioteket.

Utvecklingsområde 3

- Rektorn behöver se till att skolbibliotekets verksamhet planeras, följs upp och utvärderas. Detta bland annat genom att utvärdera vidtagna åtgärder och synliggöra vilka ytterligare åtgärder som behöver vidtas för att utveckla verksamheten.

Det finns till delar tankar och strukturer kring hur skolbibliotekets verksamhet ska systematiseras och ingå i skolans kvalitetsarbete. Till exempel nämns skolbiblioteket i skolans "årshjul" och skillnader när det gäller flickors och pojkars läsintresse har undersökts och lett till åtgärder. Det finns dock inga strukturer eller medvetenhet om hur arbetet ska utvärderas för att sedan kunna utvecklas och förbättras. Vidare saknas en gemensam strategi för att stärka och utveckla elevernas medie- och informationskunnande samt deras källkritiska förmåga. Skolinspektionen vill i sammanhanget påpeka vikten av att i ett systematiskt kvalitetsarbete ta reda på hur verksamheten behöver utvecklas, vidta åtgärder, följa upp och utvärdera de insatser som gjorts samt utifrån det bedöma vilka nya åtgärder som eventuellt behöver vidtas.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 18 juni 2018 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.goteborg@skolinspektionen.se eller per post till, Skolinspektionen, Göteborgsregionen, Box 2320, 40315 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2006:11433) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Roland Fallström

Enhetschef

Signerat av: Roland Fallström

X Anna Wide

Undervisningsråd/föredragande

Signerat av: Anna Wide

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: <länk till sidan om den specifika granskningen>

Bilaga 1 – författningsstöd

Bilaga 2 – mall för redovisning till Skolinspektionen

Bilaga 1: Författningsstöd

Skolbibliotek

Skollagen (2010:800):

Eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek (2 kap. 36 § skollagen).

Förarbeten

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 661

Paragrafen innebär en skyldighet för alla skolhuvudmän för de uppräknade skolformerna att anordna sin verksamhet så att eleverna har tillgång till skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen. Hur detta anordnas måste kunna variera från skolenhet till skolenhet.

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 284

Med skolbibliotek brukar vanligtvis avses en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande. Regeringen anser att skolbiblioteken spelar en så viktig roll för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen att det är motiverat med en egen bestämmelse i skollagen. Regeringen anser dessutom att det är självklart att även elever i grundsärskolan, specialskolan och sameskolan i motsats till dagens reglering omfattas av bestämmelsen. Som en följd av regeringens förslag i övrigt omfattas även fristående huvudmän av förslaget.

Enligt regeringens uppfattning har de allra flesta skolor i samtliga skolformer redan i dag tillgång till skolbibliotek på ett eller annat sätt. Tillgången till skolbibliotek måste kunna anordnas på olika sätt beroende på de lokala förhållandena vid varje skola. En liten skola på landsbygden kan ha behov av andra lösningar än en stor skola i en stor stad. Därför måste anordnandet av skolbibliotek kunna se olika ut utifrån varje skolas eller elevernas olika behov och förutsättningar. Regeringen föreslår således att eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek men att organiseringen av skolbiblioteksverksamheten ska vara flexibel.

Bibliotekslagen (2013:801):

I denna lag finns bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet. Det allmänna biblioteksväsendet består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet och utgörs av:

1. folkbibliotek,
2. skolbibliotek,
3. regional biblioteksverksamhet,
4. högskolebibliotek,
5. lånecentraler, och
6. övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet (1 § bibliotekslagen)

Enligt 2 kap. 36 § skollagen (2010:800) ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek (10 § bibliotekslagen).

Skolbibliotekets ändamål

Bibliotekslagen (2013:801):

Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur.

Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet (2 § bibliotekslagen).

Likvärdig utbildning

Skollagen 2010:800:

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas (1 kap. 9 § skollagen).

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 638

Begreppet "likvärdig" innebär inte att utbildningen ska vara likformig i betydelsen likadan utan att kvaliteten i verksamheten ska vara så hög att de fastställda målen kan uppnås oavsett var i landet verksamheten bedrivs. Hur verksamheten ska utformas för att nå de fastställda målen kan variera beroende på lokala behov och förutsättningar. Det finns olika vägar att nå de fastställda målen. Hänsyn ska tas till barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns utrymme för anpassningar av undervisningen och organisationen av utbildningen till behoven hos olika barn och elever, så länge de tillförsäkras lika tillgång till likvärdig utbildning.

Rektor tar ansvar för skolbiblioteket som pedagogisk resurs

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2017

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- skolans arbetsmiljö utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges aktivt lärarstöd och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, bland annat skolbibliotek och digitala verktyg (2.8 Rektorns ansvar).
- skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens (2.8 Rektorns ansvar).

Värdegrundsarbete

Skollagen (2010:800):

Målinriktat arbete

Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Närmare föreskrifter om detta finns i 7 och 8 §§ (6 kap. 6 § skollagen)

Skyldighet att förebygga och förhindra kränkande behandling

Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling (6 kap. 7 § skollagen).

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 320

Det är skolans, och ytterst rektorns, ansvar att skapa trygghet och studiero i skolan. En viktig förutsättning för detta är att elever, lärare och annan personal känner ett gemensamt ansvar och har respekt för varandra i skolan samt att skolan även involverar elevernas vårdnadshavare i arbetet med att skapa gemensamma utgångspunkter för en trygg skolmiljö. Det kräver ett aktivt värdegrundsarbete där grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter kommer till uttryck i praktisk handling. Att skapa en miljö som bygger på respekt och delaktighet utgör grunden för en trygg och utvecklande studiemiljö. Rutiner för att säkerställa samverkan och

kommunikation mellan elever, lärare och annan personal är också centrala inslag i det förebyggande och långsiktiga arbetet.

Prioriterade grupper

Bibliotekslagen (2013:801):

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information (4 § bibliotekslagen).

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska (5 § bibliotekslagen)

Kvalitetsarbete

Skollagen (2010:800):

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (4 kap. 3 § skollagen).

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå (4 kap. 4 § skollagen).

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls (4 kap. 5 § skollagen).

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras (4 kap. 6 § skollagen).

Kompetensutveckling

Skollagen (2010:800):

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling.

Huvudmannen ska se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap. 34 § skollagen).

Förarbeten:

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet s 661

Bestämmelsen, som här gäller samtliga huvudmän inom skolväsendet, avser att tydliggöra att huvudmannen ska ge förutsättningar, bl.a. ekonomiskt och tidsmässigt, för kompetensutveckling. Enligt andra stycket, som delvis motsvarar 2 kap. 7 a § i 1985 års skollag, har huvudmannen ett ansvar för att all personal vid förskole- och skolenheterna får kännedom om de föreskrifter som gäller för skolväsendet. I nyss nämnda bestämmelse gäller detta bara för den undervisande personalen. I den föreslagna skollagen har detta alltså utvidgats till att avse all personal. För den icke undervisande

personalen handlar den nödvändiga insikten om framför allt de föreskrifter som rör skolans värdegrund etc., t.ex. 6 kap. om åtgärder mot kränkande behandling.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2017

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen (2.8 Rektorns ansvar).

Bilaga 2: Mall för huvudmannens redovisning

• Utvecklingsområde 1: Rektorn behöver se till att skolbiblioteket har förutsättningar att vara en pedagogisk resurs med utgångspunkt från elevernas behov. Detta genom att till exempel se över om bok- och mediebeståndet motsvarar elevernas behov, ge eleverna inflytande över verksamheten samt ge skolbiblioteksansvariga lärare förutsättningar för att kunna bedriva verksamheten.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
Utvecklingsområde 2: Rektorn behöver utveckla arbetet med att se till att lärarna använder skolbiblioteket likvärdigt utifrån elevers behov. I detta ingår att skapa strukturer för att användningen av skolbibliotek i högre utsträckning ska utgå från elevernas olika behov. Som ett led i detta behöver rektor efterfråga hur och om lärarna använder skolbiblioteket.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
Utvecklingsområde 3: <i>Ange utvecklingsområdet i sin helhet</i>
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: